

HORVÁTH JÓZSEF - MAYER LÁSZLÓ

A Kovács család és a Szombathelyi „Kovács” Nagyszálloda Részvénytársaság

Szombathely legnagyobb befogadóképességű, igen sokrétű és modern, az idők során szimbólummá vált – sajnálatos módon napjainkra méltatlan állapotba került – vendéglátó–szórakoztató nagyüzemének megálmodója és életre hívója, Kohn Lebl Jakab, Kohn Lebl Mózes kereskedő és a rohonci (ma: Rechnitz, Ausztria) származású Stauber Sarolta fiaként Szentmártonban (ma: Szombathely) született, valószínűleg 1837-ben.¹ A bizonytalanság oka a későbbiekben kerül kifejtésre. Kohn L. Jakab és a németkeresztúri (ma: Deutschkreutz, Ausztria) születésű s lakosú S(z)eidler Anna (Nanette) 1866. február 4-én kötött házasságot Sopronban.² A férj az 1860-as években Jákon kocsmárosként tevékenykedett.³ Az 1870-es évek elején, az ortodox–neológ szakadás idején,⁴ a szombathelyi izraelita hitközség neológ tagjai között tartották nyilván.⁵ 1873-ban szombathelyi kereskedőként vásárolt belvárosi ingatlant.⁶

Kohn Jakab és családjának⁷ hat és fél évtizedet átfogó, magasra ívelt vendéglátós működése Szombathelyen 1877. decemberben, Buberl Mihály kávéházának átvételével vette kezdetét.⁸ Két testvére – Fülöp és Miksa – az 1880. április 10-én elhunyt apa,⁹ Kohn Lebl Mózeshez hasonlóan¹⁰ szintén gabonakereskedéssel foglalkozott, közös üzletüknek 1891. évi beszüntetéséig.¹¹ A család tevékenységi területeinél tartva, Kohn Jakab 1867. július 8-án született Sámuel fia¹² pénzügyi vonalon mozgott, mint a Magyar Leszámítoló- és Pénzváltó Bank tisztviselője.¹³ Visszatérve Kohn Jakab vendéglátós ténykedéséhez, a Gyöngyös u. (ma: Fő tér) 32. sz. (a mai 33-as épület helyén állt) Heimler-házban a felújított és újonnan berendezett, kényelmes kávéházat a Kohn házaspár 1881. szeptember 4-én Sabaria cégneven nyitotta meg újra.¹⁴ Az üzletet később kerthelyiséggel,¹⁵ majd szökőkutas hölgyszalonnal bővítette.¹⁶ A kávéház üzemeltetésében Kohn Jakab testvére, a már említett Fülöp – nem ismert időben – segítő családtagként vett részt, aki később Bécsbe települt át s kereskedőként hunyt el a császárvárosban, 1909. december 28-án.¹⁷

Kohn Jakab az 1890-es évek elején kávéháza nagyléptékű fejlesztését tűzte maga elé. 1893-ban fogott hozzá dr. Szakács Manó építés alatt álló Gyöngyös u. 29. sz. – ma már nem létező – házában a nagyszabású, új Sabaria kávéház kialakításának előkészítéséhez.¹⁸ A Gyöngyös u. 32. sz. alatti Heimler József-házban a Sabaria kávéház 1894. december 3-án véglegesen bezárt s innét a Gyöngyös (ma: Fő tér) és Király u. sarkán újonnan átadott Szakács-házba költözött át.¹⁹ Az impozáns palota teljes földszintjén 1894. december 23-án nyílt meg a fényesen berendezett és korszerűen felszerelt új Sabaria kávéház.²⁰ A következő évben Kovácsék egy kiosk-küllemű kávézó

pavilon és előtte parkosított, villanyfényes kerthelyiséget létesítettek, amely 1895. július 20-án nyílt meg ünnepélyesen.²¹ Kohn Jakab ebben az évben érkezettnek látta az időt, hogy családnevét Kovácsra magyarosítsa. Csakhogy az eljárás megindításakor kiderült, hogy szülei annak idején gyermeküket nem anyakönyveztették. A születési adat megállapítása kapcsán Kohn Jakab nővére, Katalin²² úgy nyilatkozott, hogy öccse 1837 telén született, de a hónapra és a napra vonatkozóan érdemi információval nem tudott szolgálni.²³ Így csak az 1837. év került 1895-ben utólagos anyakönyvezésre.²⁴ Ennek alapján a belügyminiszter április 3-ai kelettel engedélyezte Kohn Jakab és lányai családnevének Kovácsra magyarosítását.²⁵ Ha már névváltoztatásról lévén szó, itt közbevetőleg megemlíthető, hogy Kovács Jakab Bécsben élő Miksa testvére 1896 legelején a Kaposi vezetéknévét vette fel.²⁶ A Kovács familia kávésipari vállalkozását kiterjesztve, 1903-ban bekapcsolódott a szombathelyi szálláshely szolgáltatásba azáltal, hogy ez év november 1-jével²⁷ a Szakács-palota, tulajdonosváltás következtében ekkor már Gothard-ház²⁸ két emeletén már korábban kialakított hotelt bérbe vették. A létesítmény felújításának végeztével a 35 szobás Kovács szálloda 1903. december közepétől fogadhatta újra szállóvendégeit.²⁹ Mivel Kovácsék a Gothard-házban 1915. május 1-jével lejáró bérleti jogviszonyukat nem folytathatták³⁰, emiatt már 1911-ben hozzáfogtak saját nagyléptékű vállalkozásuk előkészítéséhez.

Kovács Jakab és neje, született Szeidler Anna, valamint veje és üzlettársa, Schönfeld Nándor 1911. június 17-én terjesztették be ajánlatukat a városi tanács elé, amelyben egy, Szombathelyen az idegenforgalom emelésére és biztosítására szolgáló modern nagyszálloda létesítését helyezték kilátásba azon feltétellel, ha a László Sándor szombathelyi építésszel megterveztetett 150 vendégszobát, továbbá koncert- és báltermet, dísztermet és nagykávéházat magában foglaló vendéglátó komplexumot a forgalmi szempontból lehető legkitűnőbb helyen fekvő Március 15-e (ma: Mártírok) terén építhetik fel, amennyiben a városi tulajdonú,³¹ eredetileg a felépítendő kőszínház helyül kijelölt, parkosított térséget³² a várostól kedvezményes áron megvásárolhatják. E kérelmük teljesítése esetén Kovácsék beadványukban kötelezték magukat a tervezett vigadó-nagyszállodát, amely ígéretük szerint „*Szombathely városának egyik monumentális épülete és látványossága leend*”,³³ a legrövidebb idő alatt felépíteni. Az ajánlattevők kiemelték, hogy a létesítendő szálloda–vigadó nívós üzemeltetésére kellő garancia egy emberöltőn át Szombathelyen közmegelegedésre folytatott üzleti tevékenységük.³⁴ (Az események elé vágva, nem a László Sándor-féle terv került megépítésre!) A Március 15-e tér eladásának kérdésében illetékes építő, színiügyi és pénzügyi bizottságok 1911. július 6-án egyöntetűen arra az álláspontra jutottak, hogy a városnak okvetlenül szüksége van egy, a kor igényeinek és Szombathely fejlődésének megfelelő modern, nagyszabású szállodára, amelynek létesítését lehetővé kell tenni akár olyan áldozat árán is, hogy a város egyik legértékesebb területét a szálló elhelyezésére átengedje.³⁵ A fenti állásfoglalás értelmében Szombathely város képviselőtestületének 1911. július 11-ei közgyűlése elvi határozatot hozott arról, hogy a Március 15-e térből 536,65 négyszögöl (1930,33 m²) – ebből beépíthető 431,65 négyszögöl (1552,64 m²) területet elad Kovácséknak vigadó–nagyszálloda

létesítése céljára 123.662 korona vételárért. A kivitelezés megkezdése 1912. május 1-jével, a befejezés határideje 1914. október 31-ben került meghatározásra.³⁶ A döntést a „Vas-megyei Hírlap” másnapi száma így üdvözölte: „Mindenki igyekezett az öreg Kovács érdekében cselekedni, aki 40 év szombathelyi multja után ugyancsak rászolgált arra, hogy a város jó pénzért egy kis szíveséget is tegyen neki... Végre is az öreg Kovács vágya teljesülhet. Építhet!... Egész életében úgy sem tett mást, mint épített,... de másnak. Most végre... magának is építhet. Rászolgált alaposan. Dolgozott eleget életében, a városnak bizony-bizony kárára soha sem.”³⁷ Városi vagyon elidegenítéséről lévén szó, az 1886. évi 22. törvény idevonatkozó 110. §-ának rendelkezése értelmében 1 hónap várakozási idő letelte után összehívandó közgyűlés hozhatott ilyen ügyben döntést,³⁸ de az 1911. augusztus 21-re kitűzött közgyűlés határozatképtelensége miatt a döntés újabb, legalább 1 hónappal elhalasztódott.³⁹

E köztos időszakban dr. Szabó László városi képviselő, szombathelyi ügyvédi kamarai alelnök mozgalmat indított Kovácsék tervének megakadályozására.⁴⁰ A Szabó dr. által összetoborzott és irányított szállóellenes tábornak azonban minden igyekezete ellenére sem sikerült a közvéleményt, de legfőképp a döntéshozókat a maga oldalára állítani.⁴¹ Ilyen előzmény után a városi közgyűlés 1911. október 5-én tartott ülése a Március 15-e térnek szálló céljára való eladása tárgyában július 11-én hozott elvi határozatot nagy szótöbbséggel, 57:20 szavazataránnyal jóváhagyta.⁴² Az ügyben hozott véghatározatot dr. Szabó László és 21 társa négy ellenérvet felsorakoztatva, megfellebbezte a vármegyénél. Kifogásul a következőket hozták fel: 1. Az ingatlan nem adható el, mert annak nagy részére nincs a város tulajdonjoga telekkönyvileg bejegyezve (Valójában a meglévő helyszínrajzon a térnek csak a közepe van Széll Kálmán utcaként megjelölve) 2. A szóban forgó területet a tulajdonosok csak színház elhelyezésének céljára adták el a városnak. (Ilyen kikötést az idevonatkozó vételi szerződések nem tartalmaznak, emiatt a fellebbezők később ejtették is ezt az ellenérvüket.) 3. A szálló felépítésének esetén az épülettömböt körülvevő utcák keskenysége közrendészeti problémákat okoz. 4. A telek vételára túl alacsony.⁴³ Vas vármegye törvényhatósági bizottsága 1911. november 27-én tartott gyűlésén a fellebbezés minden érvelését a következő indoklással utasította el: a tér telekkönyvezési eljárása bármikor megindítható, nem igazolható a szóban forgó terület színház céljára való hasznosításának kikötése, a leendő nagyszálló körüli úttest méreteiben megfelel a szombathelyi szokványos utcaszélességeknek, végül a méltányos összegű vételár lehetővé teszi a közszükségletet képező, idegenforgalmat emelni hivatott nagyszálló létesítését. Mindezek figyelembe vételével a vármegyei törvényhatósági bizottság 106:89 szavazataránnyal jóváhagyta a város képviselő-testületének 1911. október 5-én hozott véghatározatát.⁴⁴ Szabó dr. azonban makacs jellemnek bizonyulva, a vármegyei törvényhatóság döntése ellen 1912. január 31-én fellebbezést nyújtott be a belügyminiszterhez.⁴⁵ Ugyanekkor Kovácsék sem hagyták annyiban az ellenük folytatott hajszát. Szintén a belügyminiszterhez intézett beadványukban az ellenérdekű csoport érvelését tételenként megcáfolva, kérték a fellebbezés elutasítását.⁴⁶ Dr. Szabóék fellebbezését a belügyminiszter 1912. március 5-ei kelettel elutasította, és egyúttal a városi képviselőtestület, illetve a vármegyei törvényhatósági bizottság egybehangzó

határozatát jóváhagyta.⁴⁷ Ezzel az intézkedéssel véglegessé vált a szállodatelek megvétele s így haladéktalanul megindulhatott az építkezés előkészítése. Kovácsék az épület új, Vida Artúr budapesti építész által készített tervét 1912. április 24-én adták be engedélyezés végett a városi tanácshoz.⁴⁸ E tervet a „Vasvármegye” április 25-én megjelent számában közölt terjedelmes cikke mutatta be és méltatta. A vármegyei napilap a nagyszabású terv megvalósulásának jelentőségét így értékelte: „*Nemcsak hiánypótló intézményt kap ezzel a város, hanem egy olyan impozáns épületet, amely külső arányaiban és szépségében is méltó díszje lesz a Széll Kálmán utcát lezáró megboldogult Március 15. térnek.*”⁴⁹ Az építő bizottság véleményezése alapján a városi tanács május 25-én az építési engedélyt megadta.⁵⁰ Eközben megindult a beruházás lebonyolítására, majd az elkészült létesítmény üzemeltetését végző részvénytársaság szervezése. Az alapítók – Löwy Bertalan, az Újpestvidéki Takarékpénztár elnöke és a Kovács család öt tagja: Kovács Jakab, fia dr. Kovács Ármin és három veje: Schönfeld Nándor, Tolnai Gyula, Berger József – 1912. március 20-án bocsátották ki a „Kovács nagyszálloda r. t.” alapítási tervezetét.⁵¹ Az április 28-án lezárult részvényjegyzést⁵² követően, 1912. május 14-én nem ismert háttérű finanszírozási okokból Újpesten (ma: Budapest része), az Újpestvidéki Takarékpénztár égíse alatt 200.000 korona alaptőkével megalakult a Szombathelyi „Kovács” Nagyszálloda Részvénytársaság.⁵³ A kibocsátott 400 db részvény 80%-a a Kovács család birtokába jutott s a családból került ki a társaság főrészvényese, Schönfeld Nándor személyében.⁵⁴ Itt, előljáróban, szükséges megemlíteni, hogy a részvénytőke ilyen arányú tulajdonlása kifejezésre jutott a társaság igazgatóságának összetételében. Bár a vállalkozás formailag társas céggént működött, de valójában egészen megszűnéséig családi érdekeltég maradt.

A balkáni háborús konfliktus keltette rendkívül kedvezőtlen pénzügyi környezetben a nagy költségigényű beruházás megvalósításához szükséges finansziális fedezet előteremtése hosszan tartó, kis híján a szálló-tervet meghíúsító folyamatnak bizonyult.⁵⁵ Az építési hitel biztosításának elhúzódása miatt a szállóépítés megkezdésének 1912. május 1-jére kitűzött határideje 1913. június 1-jére módosult.⁵⁶ Csakhogy az építkezés ekkor sem indult el. Erre a város türelmét veszítve, igazoló jelentést kért Kovács Jakabtól és a társépítető Schönfeld Nándortól arra vonatkozólag, mikor kezdik meg végre a kivitelezést. Az építetők válaszul a kezdést június 30-ikában, a befejezést pedig 1914 novemberében jelölték meg.⁵⁷ Július 7-én meg is kezdődött a földmunka, ami – a sajtó tudomása szerint – az építetők és az ekkori kivitelező közt felmerült megoldhatatlan konfliktus következtében leállt.⁵⁸ Az újabb halasztás komoly veszélybe sodorta a Kovács szálló tervét, amely fölött Éhen Gyula kongatta meg a halálharangot. Július 8-án a városi tanács elé terjesztett beadványában tett javaslatot az ügy radikális lezárására. Tekintettel arra, hogy a kivitelezés elhúzódása következményként az elhanyagolt állapotba került Március 15-e tér a város frekventált pontján kompromittálja Szombathely jó hírnevét, ezért Éhen azt indítványozta, hogy a beruházás finanszírozásának megoldatlansága miatt a város bontsa fel a tér eladására vonatkozó szerződést és a vételárat fizesse vissza Kovácséknak, mert a nagyhírű, egykori polgármester véleménye szerint nincs remény arra, hogy a szálló 1914. október

31-re felépüljön.⁵⁹ A „Vasvármegye” című napilap felhívta Éhen figyelmét arra, hogy a közhangulat a jó öreg Kovács diadalát szeretné látni.⁶⁰ Ami igen hamar be is következett.

Éppen Éhen Gyula előterjesztésének napján, július 8-án sikerült a szálloda megépítésének pénzügyi fedezetét előteremteni. E napon hitelezte meg a Szombathelyi Egyházmegyei Takarékpénztár a beruházás költségigényének kétharmadát, míg az épület bekerülési összegének fennmaradó harmadát három szervezet, a Pinkavölgyi Takarékpénztár, egy bécsi vállalat és a generálkivitelező Pozsonyi Építő Rt. kölcsöne biztosította.⁶¹ Az új finanszírozási helyzetnek megfelelően átalakított igazgatóság 1914. január 20-án hozott határozatot székhelyének Újpestről Szombathelyre való áthelyezéséről.⁶² A sok huzavona után végre 1914. április 8-án a földmunkákkal megkezdődhetett a kivitelezés.⁶³ Vida Artúr tervei alapján a Pozsonyi Építő Rt. kivitelezésében 1915 nyár derekára felhúzott 115 szobás nagyszállodát bemutató tudósításában a „Hír” című helyi lap így méltatta a nagy mű létrehozóját, Kovács Jakabot: *„A kisváros, a kiskormák, a kiskeretek szűk köréből egyszerre kilendültünk és e nekilendülések idejét megértette ma már öreg Kovácsunk. Egyik pionírja lett a mi haladásunknak... És aki pionír volt az úttörő marad. Négy esztendeje annak, hogy a mi nagykávésunk felvetette a nagyszálloda eszméjét. Mennyi kicsinyességgel... kellett megküzdenie..., hogy a nagyszerű terv testté váljon, hogy Szombathely a nagyvárosiasság felé emelkedő úton egy lépcsőfokot haladjon ... ma már büszkén emelkedik felfelé a háromemeletes palota, a Kovács-Nagyszálló egyszerűségében is imponáló épülete ...”*⁶⁴

A világháborús körülmények közepette szakaszonként átadásra került vendéglátó komplexum elsőként elkészült egysége az 1915. szeptember 11-én megnyílt⁶⁵ „világvárosias pompájával egyszerűen csodás”⁶⁵ kávéház volt. Az eseményt az alapító nagy hármastagja, Kovács Jakabné már nem érthette meg, 1915. április 24-én elhunyt.⁶⁷ Még ez év decemberében, bár még korlátozottan, de megindulhatott a szállodai üzem is.⁶⁸ A vendéglátó üzem harmadik főegysége, az 1916. áprilisban átadott⁶⁹ koncert- és bálterem hosszú éveken át nem működhetett rendeltetésszerűen. A rendezvényi nagytermet a soproni postaigazgatóság, a szombathelyi új főposta felépítéséig, a szombathelyi főposta postakezelési osztályainak ideiglenes elhelyezésére vette bérbe.⁷⁰ A nagyterembe 1916. június 24-én beköltözött postahivatal⁷¹ csak 1923. június 24-én hurcolkodott ki.⁷² A koncert- és bálterem eredeti rendeltetés szerinti helyre- és visszaállítását követően,⁷³ Szombathely impozáns és minden igényt kielégítő találkozó- és szórakozó helye november 3-án nyílt meg.⁷⁴

Ezt a nagy eseményt azonban az alapító elnök-vezérigazgató, az impozáns tervet megálmodó és azt sokszor megoldhatatlannak látszó akadályok legyőzésén át életre hívó Kovács Jakab már nem érthette meg, 1923. február 19-én távozott az élők sorából.⁷⁵ A szombathelyi vendéglátás kimagasló egyéniségét a „Vasvármegye” így búcsúztatta: *„Érdemes öregúr dőlt ki tegnap reggel a szombathelyi polgárok sorából. Meghalt Kovács Jakab, a szombathelyi nagy-szálloda r. t. megalapítója 85 éves korában ... Kovács Jakab, mint csendes jótermészetű, de kiváló üzletember úttörője volt a kávéházi élet megteremtésének Szombathelyen és a város az idegenforgalom emelése miatt sok kö-*

*szönettel tartozik neki.*⁷⁶ A „Hír” című helyi lap megemlékezésében úgy méltatta Kovács Jakabot, mint aki „... a helybeli szálló és kávésipar európai nivóra emelésében tekintélyes részt vett ki magának.”⁷⁷

A vigadó–szálloda a világháború és a forradalmak közepette csak erősen korlátozottan tudta betölteni eredeti rendeltetését. A vendégszobák mintegy fele katonai beszállásolás céljára volt lefoglalva,⁷⁸ a nagyétterem 1918-ban és 1919 elején a városi rendőrség egy részének elhelyezésére szolgált.⁷⁹ A Tanácsköztársaság idején a Forradalmi Kormányzótanács 33. sz. rendelete értelmében⁸⁰ a Kovács szállót is minden kárpótlás nélkül 1919. április 15-én a proletárállam kisajátította és üzemi biztos irányítása alá helyezte.⁸¹ Ez idő alatt az étterem egy ideig vörösörök szálláshelye lett, majd június 24-én a helyiségben proletár-étkező nyílt.⁸² A szállót pedig a városi munkástanács július 28-ai ülésén Szovjetház néven, hivatalos személyek szálláshelyének jelölte ki.⁸³ A munkásállam elleni jövőbeni cselekmények megtorlására kijelölt szombathelyi túsok közé besorolt Schönfeld Nándornak sikerült kijutnia Bécsbe s az osztrák fővárosban vésztele át a nehéz időket.⁸⁴

A Tanácsköztársaság bukása után folytatódhatott a vállalat fejlesztése. 1919. december 31-én került átadásra az épület szuterénjében kialakított műsoros mulatóhely, a két szezont megért „Intim Kabaré”,⁸⁵ A belsőleg átalakított helyiségben 1921. október 22-én nyílt meg Szombathely téli játszóhelye, a „Kamara Színpad”.⁸⁶

Az 1. világháború és a forradalmak lezárulását követően a szálloda továbbra sem tudta betölteni eredeti rendeltetését. 1920. februárban a Szombathely székhelyű, III. katonai körletparancsnokság elhelyezésére, a város határozott tiltakozását figyelmen kívül hagyva, a hadügyminiszter távirati rendelettel lefoglalta a szálloda teljes második és harmadik emeletét.⁸⁷ A városi képviselő-testület április elején a kormányzati döntéshozók elé terjesztett folyamodványában szorgalmazta a Kovács szálló katonai igénybevétel alóli mielőbbi mentesítését.⁸⁸ Csak nagy sokára, 1921. február végén–március elején sikerült a körletparancsnokságot a szállóból kivonulásra készíteni.⁸⁹ Bár a város ellenezte a hotelben bármilyen, nem rendeltetésszerű igénybevételt, de ennek ellenére, a katonaság kiköltözésével egy időben, a III. kerületi vámőrparancsnokság irodái elhelyezésére kiigényelte a szálloda harmadik emeletének egy részét.⁹⁰ (A vámőrök tartósan berendezkedtek, mert csak 1929. novemberben vonultak ki a szállóból.)⁹¹ A leromlott állagú hotelrészleg renoválása⁹² mellett az igazgatóság hozzáfogott a szálloda–vigadó szolgáltatásainak, tevékenységi köreinek bővítéséhez. Az olvasni vágyó vendégeknek is rendelkezésre állt a szálló földszintjén 1921. március 15-én „Kultúra” néven megnyílt kölcsönkönyvtár és könyvesbolt.⁹³ 1921. szeptemberben a társaság a szálló éttermét működtetésre, első osztályú vendéglátó helyé váló kialakításának kikötésével, külső vállalkozásba adta.⁹⁴ A szállóvendégek kényelmének szolgálatára házon belül, 1921. december 31-én megnyílt Szombathely legmodernebb fodrász- és manikűr szalonja.⁹⁵ Az üzleti forgalom emelése céljából az igazgatóság 1925. május 9-én pazar berendezésű cukrászdát adott át a nagyközönségnek.⁹⁶

A folyamatosan veszteséges üzemelés – területmi korlátokra tekintettel itt nem vázolt okok – következtében felhalmozott s végül már kezelhetetlenné vált óriási

adósságállomány 1941-re a vállalkozás összeomlását idézte elő. Az árverés elkerülése végett, 1941. február 2-án dr. Kovács Ármin és özv. Schönfeldné a szombathelyi törvényszéknél csődön kívüli kényszeregyezési eljárás megindítását kezdeményezte.⁹⁷ Az adós Kovács szálló és a hitelezői között az Országos Hitelvédő Egylet előtt március 17-én 50%-os kvótával létrejött megegyezést a törvényszék április 18-án jogerősen jóváhagyta.⁹⁸ E végzést követően, 1941. május 29-én dr. Kovács Ármin, özv. Schönfeld Nándorné, özv. Tolnai Gyuláné és a Berger házaspár alkotta családi érdekelttség kivonult a társaság kereteiből s a vállalattal minden kapcsolatukat megszüntették.⁹⁹ Az új részvénytársaság az esetleges későbbi jogosulatlan névhasználatból eredhető jogviták elkerülése végett, 1941. július 17-én a Szombathelyi Nagyszálloda Rt. cégnevet vette fel.¹⁰⁰ Ezzel az intézkedéssel végképp lekerült a nagyszálló főhomlokzatáról az alapító Kovács név.

Amint arról már említés történt, a szállodai részvénytársaság irányítását 1941-ig a Kovács família tartotta kezében. A megalakulástól kezdődően Kovács Jakab mellett fia, három veje, két lánya és végül unokája működött közre a cégvezetésben.

Dr. Kovács (Kohn) Ármin (Hermann) Kovács Jakab fiaként 1869. december 25-én született, középiskolai tanulmányait a szombathelyi premontrei gimnáziumban végezte, ahol 1888-ban tett érettségi vizsgát.¹⁰¹ Még ebben az évben családnevét Kovácsra magyarosította.¹⁰² A Bécsi Egyetemen 1900. július 25-én szerzett orvosi diplomát.¹⁰³ A Trenčianske Teplice (ma: Trenčianske Teplice, Szlovákia) gyógyfürdőben praktizáló dr. Kovács eredeti hivatását feladva, 1914-től az igazgatóság tagja,¹⁰⁴ majd apja 1923-ban bekövetkezett halála után átvette a társaság vezetését.¹⁰⁵ Dr. Kovács Ármin Szombathelyen, a Kovács szálló egy bérelt szobájában hunyt el, 1942. július 31-én.¹⁰⁶

Schönfeld Nándor (Ferdinánd), a társaság főrészvényese, társtulajdonosa és alelnöke nekrológja szerint 1863-ban a Zala vármegyei Muraviden (ma: Donji Vidovec, Horvátország) született, iskoláit Nagykanizsán végezte s az érettségi után tisztviselő volt a Déli Vasút alkalmazásában, Nagykanizsán.¹⁰⁷ 1893. szeptember 9-én kötött házasságot Kovács Jakab legidősebb,¹⁰⁸ 1872. december 3-án született Jenny (Eugénia) lányával.¹⁰⁹ A Kovács családba benősülve, belépett apósa kávéház- és szálló vállalkozásába. Kovács Jakab üzlettársaként kiemelkedő szerepet vitt a nagyszálloda felépítésében.¹¹⁰ 1933. november 26-án bekövetkezett haláláig¹¹¹ igazgatóként a vendéglátó kombinát kávéházát irányította.¹¹² Schönfeld öt testvére – Károly, Milán, Antal, Erzsébet és Róbert¹¹³ – közül ketten, a Pápán ecetgyáros Károly és a Bécsben lakó Milán is részvényesei voltak megalakuláskor a társaságnak.¹¹⁴ Schönfeld Milán és bécsi születésű felesége, Schönfeld Alice utóbb Szombathelyre költözött.¹¹⁵

Tolnai (Klein) Gyula, aki Tolnán született 1868. október 26-án, a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank fiókvezetőjeként 1898. május 30-án vette nőül Kovács Jakab középső, 1874. március 14-én született Róza lányát.¹¹⁶ Tolnai Gyula tartósan 1917-ben kapcsolódott be a cégvezetés munkájába.¹¹⁷ Súlyos betegségére való tekintettel 1929 elején kiválni kényszerült az igazgatóságból¹¹⁸ s hamarosan, 1929. május 5-én el is hunyt.¹¹⁹

Berger József 1868. december 25-én, Pápán született s mint pápai bornagykereskedő 1901. május 7-én vette feleségül Kohn Jakab legkisebb, 1876. április 23-án született Frida (Friderika) lányát.¹²⁰ Berger József a szállórészleget vezette igazgatói minőségben.¹²¹

1934 tavaszán lett az igazgatóság tagja a második generációt képviselő két Kovács lány: Jenny (Eugénia), özv. Schönfeld Nándorné és Róza, özv. Tolnai Gyuláné.¹²²

1937-ben kapcsolódott be a cég vezetésébe a Kovács dinasztia harmadik generációja, Berger (Bercsényi) Zoltán személyében.¹²³ Kovács Jakab unokája Pápán született 1902. április 15-én.¹²⁴ 1928-ban a Neuchateli Egyetemen szerzett jogi diplomát.¹²⁵ Munkaszolgálatosként a szerbiai Borba hurcolták s az ottani tábor elűntjei között szerepel, 1944. szeptember 17-ei halálozási dátummal.¹²⁶

A család többi tagját: a Berger házaspárt,¹²⁷ özv. Schönfeld Nándornét¹²⁸ és özv. Tolnai Gyulánét¹²⁹ 1944. május 13-án költöztették ki a Vak Bottyán u. 12. sz.¹³⁰ alatti lakásukból a szombathelyi gettóba, a Thököly u. 49. számú házban kijelölt kényszerlakhelyükre.¹³¹ Schönfeld Milán és felesége¹³² az Erzsébet királyné u. 30. sz. alatti otthonukból a Brenner János (ma: Aréna) u. 8. sz. épületbe kerültek.¹³³ A korábban velük élő sógornőjük – özv. Schönfeld Antalné született Steiner Mária¹³⁴ – 1944. június 16-án, 88 éves korában, végelgyengülés következtében, a Thököly Imre u. 46/b. sz. házban halt meg.¹³⁵

A gettóba zárt családtagokat, egyre nyomorúságosabb körülmények között eltöltött hetek után, 1944. június 29-én, az egykori Mayer-féle gyár területére hajtották át. Innen indították a „végső állomás” felé július 3–4-én azt a két transzportot,¹³⁶ ahonnan egyikük sem tért vissza.¹³⁷

Emléküket a Szombathelyi Zsidó Temető sírkövei, az egykor jobb napokat látott Kovács szálló üresen kongó szobái és a málladozó homlokzati díszítések őrzik...

JEGYZETEK

- 1 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) Szombathely város polgármestere iratai (továbbiakban: SZV Pg.) Közigazgatási iratok (továbbiakban: Közig. ir.) I. 397/1895.
- 2 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 426/1893.
- 3 MNL VaML Vas vármegye alispánjának iratai (továbbiakban: Alisp. ir.) Közig. ir. 1481/1869. Szombathelyi kerület (továbbiakban: Szombathelyi ker.) Iparosok 285. sz.
- 4 Mayer László: „Rend a községi ügyekben, míveltség és felvilágosodás.” A szombathelyi zsidóság neológ és ortodox irányzatának elkülönülése 1867 és 1871. között. In: Előadások Vas megye történetéről. 3. Szerk. Tilcsik György. Szombathely, 2000. 183-211. p. (Vas megyei levéltári füzetek; 9.)
- 5 Az 1871. július 17-én kelt kimutatásban Kohn Jakab feleségével és két gyermekével a 217., míg feltételezhetően édesapja – „Kohn M. L.” – két gyerekkel a 216. folyószám alatt szerepel. MNL VaML Alisp. ir. Közig. ir. 5115/1871.
- 6 MNL VaML Szombathely város tanácsának iratai (továbbiakban: SZVT) Iratok 496/1874.
- 7 A Fehér Károly-féle kötet a familiát az 1840 előtt letelepedési engedéllyel bíró családok közé sorolta. Szombathely, 1777–1927. Jubiláris emlékalbum. Szerk. Fehér Károly Szombathely, 1927.

- (továbbiakban: Fehér, 1927.) 233. p. A hivatkozás nélküli állítást – az egyértelmű anyakönyvi adatok hiányában – a szerzők sem megerősíteni, sem cáfolni nem tudják. A kérdéskörre vonatkozóan lásd még Tilcsik György: Mint cseppben a tenger. Adatok a szombathelyi Khon család történetéhez a 19. század első felében. In: Előadások Vas megye történetéről. 5. Szerk. Mayer László, Tilcsik György. Szombathely, 2010. 39-54. p. (Archivum Comitatus Castriferrei; 4.)
- 8 MNL VaML SZVT Tanácsülési jegyzőkönyvek (továbbiakban: Tjkv.) 893/1877.
  - 9 MNL VaML Vas vármegye felekezeti anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye (továbbiakban: Vv. fel. akv.) Szombathely, neológ izraelita (továbbiakban: neológ izr.) halotti anyakönyv (továbbiakban: hal. akv.) 12/1880.
  - 10 Kohn Löbl Mózes szatócs és gabonakereskedő Szombathelyen. MNL VaML Alisp ir. Közig ir. 1481/1869. Szombathelyi ker. Kereskedők 75. sz.
  - 11 MNL VaML SZVT Tjkv. 389/1880.; SZV Pg. Közig. ir. III. 472/1891.
  - 12 MNL VaML Vv. fel. akv. Szombathely, izraelita születési anyakönyv (továbbiakban: szül. akv.) 22/1867.
  - 13 Eljegyzés. = Dunántúl, 1894. febr. 4. 4. p.
  - 14 Kávéház megnyitás. = Vas megyei Lapok (továbbiakban: VL), 1881. szept. 1. 4. p.; A Kohn-féle kávéházat ... = VL, 1881. szept. 4. 2. p.
  - 15 Értesítés. = Dunántúl, 1882. máj. 25. 3. p.
  - 16 Kávéház berendezése. = Dunántúl, 1883. júl. 8. 3. p.; Kávéház megnyitás. = VL, 1883. júl. 8. 4. p.; Kávéház megnyitás. = VL, 1883. júl. 12. 2. p.
  - 17 Halálozás. = Vas megyei Hírlap (továbbiakban: VmH), 1909. dec. 30. 5. p.
  - 18 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 426/1893.
  - 19 A „Sabaria kávéházunk” ... = VL, 1894. dec. 2. 4. p.; Értesítés. = VL, 1894. dec. 2. 6. p.; Üzletelenség változtatás. = VL, 1894. dec. 8. 8. p.
  - 20 Kávéház megnyitás. = VL, 1894. dec. 23. 4. p.
  - 21 Nyári kávéház megnyitása. = Vasvármegye (továbbiakban: Vvm.), 1895. júl. 18. 4. p.
  - 22 Férje, Günsberger Lipót az 1860-as években Jákonn szatócs üzletet vitt. MNL VaML Alisp ir. Közig ir. 1481/1869. Szombathelyi ker. Kereskedők 123. sz.; Günsberger Lipótné 1911. január 23-án, Szombathelyen hunyt el. MNL VaML Vas vármegye állami anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye (továbbiakban: Vv. áll. akv.) Szombathely, hal. akv. 39/1911.; [Gyászjelentés]. = Vvm., 1911. jan. 25. 8. p.
  - 23 MNL VaML SZV Pg. ir. Közig. ir. I. 397/1895.
  - 24 MNL VaML Vv. fel. akv. Szombathely, neológ izr. szül. akv. 7/1895.
  - 25 MNL VaML Alisp. ir. Közig. ir. II. 180/1895.
  - 26 Névváltoztatás. = Vvm., 1896. jan. 16. 5. p.
  - 27 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 999/1904.; Kovács-szálló. = Szombathelyi Friss Újság (továbbiakban: SZFÚ), 1903. aug. 7. 5. p.
  - 28 Ingatlan árverés. = SZFÚ, 1903. márc. 20. 5. p.; Szakács-féle árverés. = Vvm., 1903. márc. 22. 5. p.
  - 29 Megnyílt a Kovács-szálló. = SZFÚ, 1903. dec. 16. 5. p.
  - 30 Szállodavétel = Szombathelyi Újság, 1915. jan. 12. 3. p.
  - 31 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 3239/1943.; A szombathelyi nagy szálló. = Vvm., 1911. jún. 18. 4. p.; Új szálló a Március 15. téren. Monumentális építkezés. = Vvm., 1911. jún. 29. 5. p.
  - 32 MNL VaML Szombathely város képviselő-testületének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek (továbbiakban: SZV Kjkv.) 79/1899.
  - 33 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 3239/1943.
  - 34 A szombathelyi nagy szálló. = Vvm., 1911. jún. 18. 4. p.
  - 35 Megépül a szombathelyi nagyszálló. = Vvm., 1911. júl. 7. 2. p.
  - 36 MNL VaML SZV Kjkv. 69/1911.
  - 37 Városi ügyek. Közgyűlés a városnál. = VmH, 1911. júl. 13. 2-3. p.
  - 38 Magyar törvénytar. 1884–1886. évi törvénycikkek. Szerk. Márkus Dezső. Bp., 1897. 411. p.
  - 39 MNL VaML SZV Kjkv. 132/1911.

- 40 Fehér, 1927. 126-127. p.
- 41 Mozgalom az új szálló ellen. = Vvm., 1911. szept. 10. 9. p.; Szabó László: Nagyszálló és kőszínház. = Vvm., 1911. szept. 17. 1-2. p.; Értekezlet az újszálló ellen. = Vvm., 1911. okt. 3. 1-2. p.
- 42 MNL VaML SZV Kjkv. 146/1911.; A nagy útközet a Márciusi-térért. = Vvm., 1911. okt. 6. 3-4. p.
- 43 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 3239/1943.; Beadták a szálloda felebbezést. = Vvm.; 1911. okt. 14. 2. p.
- 44 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 3239/1943.
- 45 Uo.
- 46 Uo.
- 47 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 154/1916.; Megépül az új szálloda. = Vvm., 1912. márc. 3. 7. p.
- 48 Városi ügyek. A nagyszálló ügye. = VmH, 1912. ápr. 25. 3. p.
- 49 Az új szálló tervei. Megépül a Kovács-nagyszálló. = Vvm., 1912. ápr. 25. 1-2. p.
- 50 MNL VaML Szombathely Város Mérnöki Hivatalának iratai. Műszaki iratok (továbbiakban: SZVMH Műsz. ir.) 169/1916.
- 51 MNL VaML Szombathelyi Törvényszék iratai. Cégbírószági iratok (továbbiakban: SZT Cb. ir.) Társas cégek (továbbiakban: Tc.) 556. Kovács Nagyszálló Rt. iratai (továbbiakban: Kovács ir.) Alapítási tervezet, 1912. március 20.
- 52 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Részvényjegyzési ív.
- 53 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Közgyűlési jegyzőkönyv (továbbiakban: Kgy. jkv.), 1912. május 14.
- 54 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Részvényjegyzési ív.
- 55 Pénzpiac és a nagyszálló. = Vvm., 1913. aug. 9. 1. p.
- 56 Megépül a nagyszálló. = Vvm., 1913. máj. 15. 5. p.
- 57 Megépül az új szálló. = Vvm., 1913. jún. 19. 2. p.
- 58 Épül a nagyszálló? = Vvm., 1913. júl. 8. 1. p.; Beszüntették a Kovács szálló építését. = VmH, 1913. júl. 10. 4. p.
- 59 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 188/1919.
- 60 A nagyszálló halálharangja. = Vvm., 1913. júl. 9. 4. p.
- 61 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir.; SZV Pg. Közig. ir. III. 3239/1943.
- 62 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Igazgatóság jelentése (továbbiakban: Ig. jel.), 1914. január. 20.
- 63 Megépül az új szálló. = Vvm., 1914. ápr. 8. 6. p.
- 64 Séta a nagyszálló körül. = Hír, 1915. jún. 28. 2-3. p.
- 65 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Ig. jel., 1915. december 31.; SZV Kjkv. 90/1915.; SZVMH. Műsz. ir. 169/1916.
- 66 A Kovács szálló megnyitása. = Vvm., 1915. szept. 11. 3. p.
- 67 MNL VaML Vv. áll. akv. Szombathely, hal. akv. 245/1915.; Halálozás. = Vvm., 1915. ápr. 25. 4. p.
- 68 MNL VaML SZT Cb. ir. T. 556. Kovács ir. Ig. jel., 1915. december 31.
- 69 MNL VaML SZVMH ir. Műsz. ir. 169/1916.
- 70 MNL VaML Szombathelyi Építési Vállalkozók Műszaki iratai (továbbiakban: SZÉVM) 134. doboz; A posta új elhelyezése. = Vvm., 1916. jún. 1. 2. p.; A postahivatal áthelyezése. = Vvm., 1916. jún. 4. 5. p.; Az új postahivatal. = Vvm., 1916. jún. 18. 4. p.
- 71 Költözik a posta. = Vvm., 1916. jún. 24. 2. p.
- 72 Megkezdtek az átköltözést az új postapalotába. = Vvm. 1923. máj. 3. 3. p.; Főposta az új postapalotában. = Vvm., 1923. jún. 12. 2. p.
- 73 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Ig. jel., 1924. március 30.; Renoválják a Kovács-szálló nagytermét. = Hír, 1923. jún. 29. 2. p.
- 74 Megnyílt a Kovács-szálló nagyterme. = Vvm., 1923. nov. 4. 3. p.; A legelőkelőbb szórakozóhelyünk. = Nyugati Újság (továbbiakban: NYÚ), 1923. nov. 12. 2. p.
- 75 MNL VaML Vv. áll. akv. Szombathely, hal. akv. 226/1923.

- 76 Kovács Jakab meghalt. = Vvm. 1923. febr. 20. 4. p.
- 77 Kovács Jakab meghalt. = Hír, 1923. febr. 20. 3. p.
- 78 Bonyodalmak a szállodafűtés körül. = Vvm., 1919. febr. 13. 2. p.
- 79 A posta és a rendőrlaktanya fűtése. = Vvm., 1919. febr. 12. 3. p.
- 80 A Vasvármegyei Forradalmi Kormányzótanács Hivatalos Közlönye, 1919. ápr. 10. 1. p.
- 81 MNL VaML Vas vármegye Direktóriumai iratai (továbbiakban: Dir. ir.) 1262/1919.; SZV Pg. Közig. ir. III. 911/1919.; Szocializálják a szombathelyi szállodákat ... = Vvm., 1919. ápr. 3. 3. p.
- 82 Munkásasztal. = Vasi Vörös Hírlap (továbbiakban: VVH), 1919. jún. 21. 3. p.;
- 83 A városi munkástanács ülése. = VVH, 1919. júl. 30. 2. p.
- 84 MNL VaML Dir. ir. 4623/1919.
- 85 Állandó kabaré a Kovácsban. = Vvm., 1919. dec. 19. 3. p.; Téli kert a Kovácsban. = Vvm., 1919. dec. 31. 4. p.
- 86 MNL VaML SZÉVM. 134. doboz; Kamara-színpad. = Vvm., 1921. okt. 23. 3. p.; A „Kamara-Színpad” megnyitója. = NYÚ, 1923. okt. 24. 2. p.
- 87 MNL VaML SZÉVM 134. doboz. Átadás-átvételi jegyzőkönyv, 1920. február 24.
- 88 MNL VaML SZV Kjkv. 32/1920.; 111/1920.; 165/1920.; A szállodahiány. = Hír, 1920. márc. 19. 3. p.
- 89 A Kovács-szálló felszabadul. = NYÚ, 1921. febr. 21. 4. p.; A körletparancsnokság költözködik. = Vvm., 1921. febr. 25. 3. p.
- 90 Felszabadult a Kovács-szálló. Vigyázat: Új igénylők jönnek. = NYÚ, 1921. febr. 28. 2. p.; A körletparancsnokság új otthonában. = Vvm., 1921. márc. 3. 3. p.
- 91 Költözködik a Nemzeti Bank, Egyházmegyei Takarékszövetkezet és a vámőrkerület. = Vvm., 1929. okt. 27. 7. p.; Az Egyházmegyei Takarékszövetkezet és a vámőrkerület új helyiségében. = Vvm., 1929. nov. 16. 4. p.
- 92 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Ig. jel., 1921. május 25.
- 93 MNL VaML SZV Pg. Iparhatósági iratok (továbbiakban: Iparhat. ir.) Iparlajstrom D 58/1921.; [Hirdetés]. = NYÚ, 1921. márc. 21. 4. p.
- 94 MNL VaML SZV Pg. Közig. ir. III. 1530/1921.
- 95 MNL VaML SZV Pg. Iparhat. ir. Iparlajstrom A 115/1921.; Ma nyílik meg a Kovács-szállóban Szombathely legmodernebb borbély, fodrász- és manikűr üzlete. = Vvm., 1921. dec. 31. 2. p.
- 96 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Ig. jel., 1926. március 25.; Cukrászda a Kovácsban. = Vvm., 1925. máj. 9. 4. p.
- 97 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Ig. jel., 1941. február 3., 1941. február 18.
- 98 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Végzés, 1941. április 18.
- 99 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1941. május 29.
- 100 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1941. július 17.
- 101 MNL VaML Szombathelyi premontrei gimnázium iratai. Névkönyv, 1880/1881.; Érettségi ki-mutatás 11/1888.
- 102 Névmagyarosítás. = VL, 1888. júl. 29. 3. p.
- 103 Új orvostudor. = Vvm. 1900. júl. 26. 3. p.
- 104 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1914. április 27.
- 105 MNL VaML SZV Pg. Iparhat. ir. Iparlajstrom B 7-9/1915.; SZV Pg. Közig. ir. Mutatókönyv, 1923. Kovács-szálló bejelentése dr. Kovács Ármin üzletvezetői belépéséről.
- 106 MNL VaML Vv. áll. akv. Szombathely, hal. akv. 584/1942.
- 107 Schönfeld Nándor. = Hír, 1933. nov. 28. 2. p.
- 108 MNL VaML Vv. fel. akv. Szombathely, neológ izr. ház. akv. 10/1893.
- 109 Szombathelyi Zsidó Hitközség Levéltára. Lakásbejelentő lapok (továbbiakban: SZZSH Lakás-bej.)
- 110 Vas vármegye és Szombathely megyei város általános ismertetője és címtára az 1931–32. évre. 1-2. köt. Főszerk. F. Szabó Géza; szerk. Gyulay Sándor, Rexa Dezső. Bp., 1931. 631. p.
- 111 MNL VaML Vv. áll. akv. Szombathely, hal. akv. 655/1933.
- 112 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1920. április 30.

- 113 MNL VaML SZV Pg. Anyakönyvi ügyek. Halásetfelvételi jegyzőkönyvek 542/1933.
- 114 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1915. augusztus 22.
- 115 MNL VaML SZV Pg. Népmozgalmi nyilvántartó iratai.
- 116 MNL VaML Vv. áll. akv. Szombathely, ház. akv. 73/1898.
- 117 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1918. május 19.
- 118 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1929. április 21.
- 119 MNL VaML Vv. áll. akv. Szombathely, hal. akv. 312/1929.; Halálozás. = Nyugatmagyarország, 1929. máj. 6. 3. p.
- 120 MNL VaML Vv. áll. akv. Szombathely, ház. akv. 48/1901.
- 121 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1920. április 30.
- 122 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1934. április 22.
- 123 MNL VaML SZT Cb. ir. Tc. 556. Kovács ir. Kgy. jkv., 1937. április 25.
- 124 MNL VaML SZV Pg. Népmozgalmi nyilvántartó iratai.
- 125 Új doktor. = Vvm., 1928. jún. 9. 5. p.
- 126 <http://db.yadvashem.org/names/nameDetails.html?itemId=5834720&language=en> (Megtekintve: 2015. május 2.)
- 127 Források a szombathelyi gettó történetéhez, 1944. április 15–1944. július 30. Összeáll. Mayer László. Szombathely, 1994. (továbbiakban: Mayer, 1994.) 72. p. Jaross-lista 146-147. sz. (Vas megyei levéltári füzetek; 7.)
- 128 Mayer, 1994. 256. p. Jaross-lista 2396. sz.
- 129 Mayer, 1994. 288. p. Jaross-lista 2789. sz.
- 130 A házat Popper Jenő építtette. MNL VaML SZV Pg. Közig. ir.1264/1936., 2685/1941., 4126/1943.
- 131 SZZSH Lakásbej.
- 132 Mayer, 1994. 256. p. Jaross-lista 2394-2395. sz.
- 133 SZZSH Lakásbej.
- 134 Mayer, 1994. 255. p. Jaross-lista 2385. sz.
- 135 VaML Vv. áll. akv. Szombathely, hal. akv. 478/1944.
- 136 A gettósításra és a transzportálásra vonatkozóan, a teljesség igénye nélkül, lásd Mayer, 1994. 352 p.; Hacker Iván: Auschwitz előtti napok. In: Baljós a menny felettem. Vallomások a szombathelyi zsidóságról és a soáról. S. a. r.; szerk. Balázs Edit, Katona Attila. Szombathely, 2001. (továbbiakban: Balázs – Katona, 2001. 19-131. p.; Katona Attila: A zsidókérdés közigazgatási megoldása Szombathelyen. In: Balázs – Katona, 2001. 241-275. p.; Bajzik Zsolt – Mayer László – Végső István: Vas vármegye. In: A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája. Szerk. Randolph L. Braham; közrem. Tibori Szabó Zoltán. Bp., 2007. 2. köt. 1278-1286. p.
- 137 A vasi zsidók. Emlékére a mártírhalált szenvedett vas megyei zsidóságnak. Szerk. Löwinger Avraham Albert. Tél-Aviv–Jaffa, 1974. 130., 144., 146. p.

*Kohn L. Mózes sírkövének elő- és hátlapja a Szombathelyi Zsidó Temetőben
(Fotó: Mayer László, 2015)*

*Günsberger Lipótne született Kohn Katalin
sírköve a Szombathelyi Zsidó Temetőben
(Fotó: Mayer László, 2015)*

*Schönfeld Nándor sírköve a Szombathelyi
Zsidó Temetőben
(Fotó: Mayer László, 2015)*

*A Kovács szálló homlokzata és terasza, 1925
(Horváth József képeslapgyűjteménye)*

*Kovács Jakab portréja
(Fehér, 1927, 233. p.)*

*Schönfeld Milán fényképe, 1942
(Dús Ágnes magángyűjteménye)*

*A Vak Bottyán u. 12. sz. ház
(Fotó: Mayer László, 2015)*